ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIR GORDON SLYNN της 11ης Ιουνίου 1985 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Στην παρούσα διαδικασία το Bundesgerichtshof υπέβαλε δύο ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 17 της Σύμβασης για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

Η ενάγουσα είναι μία εταιρία, της οποίας το κεντρικό κατάστημα βρίσκεται στο Mönchengladbach στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Από το 1964 ενεργούσε ως εμπορική αντιπρόσωπος της εναγομένης, η οποία έχει την έδρα της στο Villeurbanne στη Γαλλία. Αρχικώς τα μέρη συμφώνησαν να επιλέξουν ως αρμόδιο δικαστήριο το εμποροδικείο της Roanne στη Γαλλία. Εντούτοις, η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι συμφώνησε προφορικά με την καθής στις 8 Οκτωβρίου 1975 στην εμπορική έκθεση του Μιλάνου ότι αρμόδιο δικαστήριο θα ήταν αντί του παραπάνω το δικαστήριο του Mönchengladbach. Η ενάγουσα συμφώνησε ως αντιπαροχή γι' αυτό, σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της, να φέρει τα έξοδα μεταφράσεως αντί της εναγομένης. Η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι έστειλε στην εναγομένη γραπτή επιβεβαίωση της εν λόγω προφορικής συμφωνίας στις 27 Οκτωβρίου 1975. Η εναγομένη έλαβε την επιστολή αυτή και ουδέποτε αμφισβήτησε το περιεχόμενό της.

Όταν η σύμβαση εμπορικής αντιπροσωπείας έληξε, η ενάγουσα άσκησε αγωγή αποζημιώσεως ενώπιον του δικαστηρίου του Mönchengladbach. Η εναγόμενη αμφισβήτησε τη δικαιοδοσία αυτού του δικαστηρίου. Αρνήθηκε ότι προέβη στη συμφωνία της 8ης Οκτωβρίου 1975 ή ότι έλαβε την επιστολή της ενάγουσας της 27ης Οκτωβρίου 1975.

Όταν η υπόθεση ήχθη κατόπιν εφέσεως στο Oberlandesgericht του Düsseldorf, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι το δικαστήριο του Mönchengladbach δεν είχε δικαιοδοσία λόγω του ότι δεν συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του άρθρου 17 της Σύμβασης. Κατά την άποψή του, το άρθρο 17 απαιτεί προφορική συμφωνία για την εν λόγω περίπτωση που πρέπει να επιβεβαιωθεί εγγράφως από το μέρος που ισχυρίζεται ότι ζημιώθηκε από αυτή.

Στη συνέχεια, η υπόθεση ήχθη στο Bundesgerichtshof, το οποίο υπέβαλε τα εν λόγω προδικαστικά ερωτήματα θεωρώντας ότι οι πραγματικοί ισχυρισμοί της ενάγουσας ήταν θεμελιωμένοι.

Με το πρώτο ερώτημα ζητείται:

« Αρκεί κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, της Σύμβασης της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις το ότι για το τυπικώς έγκυρο προφορικής συμφωνίας διεθνούς δικαιοδοσίας το μέρος που ωφελείται από αυτή τη συμφωνία την επιβεβαίωσε γραπτώς; »

Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Επιτροπή και η ενάγουσα στην κύρια δίκη. Το περιεχόμενο και των τριών εγγράφων παρατηρήσεων έχει το ίδιο αντικείμενο.

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 17 έχει ως εξής:

« Αν τα μέρη, από τα οποία ένα τουλάχιστον έχει την κατοικία του στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους, συμφώνησαν, είτε γραπτά είτε προφορικά με γραπτή επιβεβαίωση, ότι ένα δικαστήριο ή τα δικαστήρια συμβαλλόμενου κράτους θα δικάζουν τις διαφορές που έχουν

* Μετάφραση από τα αγγλικά.

προκύψει ή που θα προκύψουν από συγκεκριμένη έννομη σχέση το δικαστήριο αυτό ή τα δικαστήρια του κράτους αυτού έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία. »

Στο πρώτο από τα αναφερόμενα ερωτήματα λαμβάνεται ως δεδομένο ότι συνήφθη συμφωνία ως προς τη δικαιοδοσία. Συνεπώς, οι αποφάσεις στις υποθέσεις 24/76, Estasis Salotti κατά Rüwa [1976] ECR 1831, και 25/76, Galeries Segoura κατά Bonakdarian [1976] ECR 1851, στις οποίες επρόκειτο για το αν υπήρχε αμοιβαία συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 17, δεν έχουν σχέση με το ερώτημα αυτό.

Όλα τα μέρη που κατέθεσαν παρατηρήσεις αναφέρθηκαν στην έκθεση του Jenard επί της Συμβάσεως (JO C 59 της 5.3.1979). Το απόσπασμα που αφιερώνεται στο άρθρο 17 καθιστά σαφές ότι η διάταξη αυτή αποβλέπει στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ υπερβολικής τυπικότητας, αφενός, και της νομικής αβεβαιότητας που απορρέει από την έλλειψη επαρκών τυπικών απαιτήσεων, αφετέρου. Έτσι, η έκθεση αναφέρει:

« Εν προκειμένω η διατύπωση που επιλέχτηκε είναι παρόμοια με τη Σύμβαση μεταξύ Γερμανίας και Βελγίου, η οποία στηρίχθηκε στους κανόνες της Σύμβασης της Χάγης της 15ης Απριλίου 1958, κατά την οποία συμφωνία διεθνούς αρμοδιότητας είναι έγκυρη μόνο εφόσον είναι γραπτή ή, τουλάχιστον, ένα από τα μέρη επιβεβαίωσε γραπτώς προφορική συμφωνία. »

Συνεπώς, σύμφωνα με την έκθεση του Jenard η απαίτηση του άρθρου 17 ότι προφορική συμφωνία πρέπει να επιβεβαιώνεται γραπτώς τηρείται εφόσον ένα από τα μέρη επιβεβαίωσε γραπτώς τη συμφωνία αυτή.

Επιβεβαίωση αυτής της άποψης θεωρείται ότι περιέχεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, του πρωτοκόλλου του 1968 επί της Συμβάσεως, το οποίο προβλέπει ότι:

« Κάθε συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας κατά την έννοια του άρθρου 17 παράγει τα αποτελέσματά της έναντι προσώπου που έχει την κατοικία του στο Λουξεμβούργο μόνο αν αυτό την έχει ρητά και ειδικά αποδεχθεί. »

Από αυτό συνάγεται αναγκαία ότι, σχετικά με πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους σε άλλα κράτη μέλη, η κατά το άρθρο 17 γραπτή επιβεβαίωση μπορεί να μην απαιτείται να γίνεται αποδεκτή « ρητά και ειδικά ». Πιθανόν αυτό να ευσταθεί αλλά ενόψει της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση 784/79, Porta-Leasing κατά Prestige International [1980] ECR 1517, η οποία υπογραμμίζει τις αυστηρές απαιτήσεις αυτού του άρθρου, αμφιβάλλω αν πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία σ' αυτή τη διάκριση.

Την ερμηνεία που υποστηρίζει ή έκθεση Jenard υιοθέτησε, πάντως, το Δικαστήριο στην υπόθεση 71/83, Partenreederei Tilly Russ κατά Goeminne Hout (απόφαση της 19ης Ιουνίου 1984, Συλλογή 1984, σ. 2417). Η σκέψη 17 αυτής της απόφασης έχει ως εξής:

« Δεύτερον, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, αν αποδεικνύεται ότι η ρήτρα διεθνούς δικαιοδοσίας, που περιέχεται στους όρους που είναι τυπωμένοι επί της φορτωτικής, είχε προηγουμένως συνομολογηθεί προφορικά μεταξύ των δύο μερών, τα οποία ρητά συμφώνησαν ως προς αυτή, η δε φορτωτική, υπογραφόμενη από το μεταφορέα, πρέπει να θεωρηθεί ως γραπτή επιβεβαίωση της συμφωνίας αυτής, η ρήτρα αυτή συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις του άρθρου 17 της Σύμβασης, έστω και αν δεν υπογράφεται από το φορτωτή και φέρει, επομένως, μόνο την υπογραφή του μεταφορέα. Πράγματι, έτσι όχι μόνο τηρείται το γράμμα του άρθρου 17, το οποίο ρητά προβλέπει τη δυνατότητα προφορικής συμφωνίας με γραπτή επιβεβαίωση, αλλά και ο σκοπός του, που έγκειται στην εξασφά-

λιση του ότι πράγματι αποδεικνύεται η σύμπτωση βουλήσεως μεταξύ των δύο μερών. »

Υπάρχει πάντως ένα ζήτημα το οποίο ανακύπτει με το πρώτο ερώτημα στην παρούσα υπόθεση, το οποίο όμως δεν ανέκυπτε ρητά στην υπόθεση Tilly Russ. Πρόκειται για το αν αρκεί η επιβεβαίωση γραπτώς συμφωνίας μόνο από το μέρος υπέρ του οποίου συνήφθη. Κατ' εμέ, αυτό επαρκεί. Αν δεν ήταν έτσι, θα προέκυπτε σημαντική αβεβαιότητα δικαίου. Πράγματι, σε κάθε δεδομένη περίπτωση δεν είναι πάντοτε σαφές ποιο μέρος ωφελείται από μια τέτοια συμφωνία, ιδίως κατά το χρόνο συνάψεώς της. Κατά γενικό κανόνα είναι προς το συμφέρον κάθε μέρους το να μπορεί να προσφύγει στα δικαστήρια του κράτους του. Αυτό όμως δεν είναι αναγκαίο, εφόσον μπορεί το δίκαιο άλλου κράτους να είναι περισσότερο ευνοϊκό γι' αυτό το μέρος. Μπορεί επίσης να υπάρχουν άλλες περιστάσεις που να καθιστούν αβέβαιο ποιο από τα δύο μέρη αποκομίζει το μεγαλύτερο όφελος από τη συμφωνία. Αυτό ισχύει για την παρούσα υπόθεση εφόσον η ενάγουσα ανέλαβε να φέρει τα έξοδα της μετάφρασης ως αντιπαροχή για την αποδοχή από την εναγόμενη της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του Mönchengladbach.

Από την άλλη μεριά, παρόλο που το σημείο αυτό δεν αμφισβητήθηκε στην παρούσα υπόθεση, μου φαίνεται ότι το γεγονός ότι υπάρχει έγγραφο δεν επαρκεί αυτό καθαυτό. Το έγγραφο πρέπει να γνωστοποιηθεί στο άλλο μέρος από ή επ' ονόματι του μέρους, το οποίο υπογράφει. Δεν είναι αρκετό για το μέρος που διατυπώνει τη συμφωνία γραπτώς να βάλει το έγγραφο απλώς στο συρτάρι. Παρόλο που αυτό δεν συνάγεται σαφώς από τις λέξεις « evidenced in writing » (« με γραπτή επιβεβαίωση ») στην αγγλική διατύπωση του άρθρου 17, θεωρώ ότι αποτελεί ουσιώδες στοιχείο. Το γαλλικό και το γερμανικό κείμενο (« confirmée par écrit » και « schriftlich bestätigt » αντιστοίχως) φαίνονται να ενισχύουν αυτή την άποψη.

Συνεπώς, συμπεραίνω ότι μία σύμβαση έχει επιβεβαιωθεί γραπτά κατά την έννοια του άρθρου 17 όταν ένα από τα μέρη την έχει διατυπώσει εγγράφως και έχει γνωστοποιήσει το συναφές έγγραφο στο άλλο μέρος. Δεν έχει καμία επίδραση αν η συμφωνία συνήφθη προς όφελος του μέρους που διατύπωσε τη συμφωνία γραπτά.

Με το δεύτερο ερώτημα το Bundesgerichtshof ζητεί:

« Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα:

Απαγορεύεται σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης στο μέρος κατά του οποίου προβάλλεται η συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας να επικαλεστεί την τυπική της ακυρότητα, εφόσον δεν αντιτάχθηκε στη γραπτή επιβεβαίωση, αξίωσε την αντιπαροχή που συνομολογήθηκε συμβατικώς για τη συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας και, περαιτέρω, εφόσον τα μέρη έχουν αδιαλείπτως και επί μακρό χρόνο ως έμποροι επιχειρηματικές δοσοληψίες; »

Το ερώτημα αυτό υποβάλλεται μόνο για την περίπτωση που στο πρώτο ερώτημα δοθεί αρνητική απάντηση. Εφόσον υιοθετώ την άποψη ότι η απάντηση στο αρχικό ερώτημα πρέπει να είναι καταφατική δεν υπάρχει κυριολεκτικά ανάγκη να δοθεί απάντηση στο δεύτερο ερώτημα. Πάντως, νομίζω ότι ενδείκνυται να εξετάσω το ερώτημα αυτό.

Από τη μέχρι τώρα νομολογία φαίνεται ότι ο αποδέκτης εγγράφου που καταρτίστηκε προς επιβεβαίωση προφορικής συμφωνίας κωλύεται να αμφισβητήσει το περιεχόμενό του, εκτός αν το κάνει αυτό εντός ευλόγου χρόνου. Το Δικαστήριο δέχτηκε ότι όταν υπάρχουν συνεχείς εμπορικές δοσοληψίες μεταξύ των μερών και η συμφωνία δικαιοδοσίας αποτελεί μέρος των γενικών προϋποθέσεων ασκήσεως επιχειρηματικής δραστηριότητας ενός από αυτά, τότε θα ήταν αντίθετο προς την καλή πίστη του άλλου μέρους να μη γίνεται δεκτή η ύπαρξη συμφωνίας διεθνούς δικαιοδοσίας:

σκέψη 11 της απόφασης Segoura, παράγραφος 18 της απόφασης Tilly Russ. Η ίδια αρχή πρέπει να ισχύει για προφορική συμφωνία που αναφέρεται απλώς στην επιλογή δικαστηρίου. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο, όταν ένα μέρος έλαβε αντιπαροχή για τη συμφωνία, π.χ. όπως εν προκειμένω η μετάφραση των σχετικών εγγράφων με έξοδα του άλλου μέρους.

Υπό το φως αυτών των σκέψεων, στα ερωτήματα που υπέβαλε το Bundesgerichtshof προσήκει, κατά τη γνώμη μου, η ακόλουθη απάντηση:

1) Υπάρχει γραπτή επιβεβαίωση προφορικής συμφωνίας υπό την έννοια του άρθρου 17, πρώτη παράγραφος, της Σύμβασης της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, όταν ένα από τα μέρη τη διατυπώσει γραπτώς και απευθύνει το σχετικό έγγραφο στο άλλο μέρος. Δεν έχει σημασία το αν η συμφωνία ευνοεί το μέρος που τη διατύπωσε γραπτώς.

2) Το μέρος κατά του οποίου προβάλλεται η συμφωνία διεθνούς δικαιοδοσίας δεν μπορεί να αμφισβητήσει την ύπαρξή της ή το τυπικό της κύρος, εφόσον δεν αντιτάχθηκε προς το έγγραφο που συνιστά γραπτή επιβεβαίωση της συμφωνίας εντός ευλόγου χρόνου και εφόσον έλαβε την αντιπαροχή για τη συμφωνία και υφίστανται μεταξύ των μερών ως επιχειρηματιών συνεχείς εμπορικές δοσοληψίες.

Η απόφαση επί των δικαστικών εξόδων της ενάγουσας εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο. Η Επιτροπή και το Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα.